

BÖLÜM VII

SIKIŞMA VE SIKIŞTIRMANIN YAPISI VE RUHU

7. KÜLTÜR, YAPI VE SIKIŞ(TIR)MA

Davranışlarımızın kökenini oluşturan ana "etmenler" (faktörler) olarak ya biyolojik esaslı "içgüdü ve dürtüler", ya "akıl", ya "değer" ve "tutumlar", ya da "yapılar" şeklinde dört ana neden; her bir durumda birinden birinin daha baskın görüldüğü dört açıklama düzeyi kabul edilmektedir. Birinci duruma daha çok "genetik" (biyoloji, tıp, nöroloji, psikoloji, sosyobiyojoloji...), ikinci duruma "ussal" (mantık, matematik, ekonomi, işletme...), üçüncü duruma "kültürel-normatif" (söylem, ideoloji, ahlak, hukuk, etnoloji, kültürel antropoloji, eğitim-öğrenme, tarih, filoloji, çevre...) ve dördüncü duruma ise "yapısal-konvensiyonel" (jeoloji, dil-gramer, strateji, sistem kuramları, yönetimbilim, politika, sosyoloji...) türü açıklamalar denk düşmektedir. Bunların karışımı çeşitli eklektik açıklamalar da söz konusudur.

Bu bölüm altında önce değer ve tutumlar sınıflanmaya çalışılacak, sonra da yapısal ve kültürel etmenlerle sıkıştırma süreçleri arasındaki ilişkiler tartışılacaktır.

7. 1. Değer ve Tutumlar

Bourdieu'ya göre küçük burjuvazinin bir üyesi olan öğretmenlerin en önemli arzusu, yükselmedir. Bu yükselme umutları altında özveri, vazgeçme, feragatte bulunma ile çalışkanlık, disiplin ve tahammül/sebat iç içe geçer. Bourdieu'nun deyimiyle "proleteryadan biri ki burjuvazi olmak için kendini küçük yapar". Bunun için disiplinli bir şekilde uzun bir çalışmaya hazırdır. Seküler bir protestanizm içindedir. Aktif, buluşçu, ilerlemecidir. Eğitime, kültüre ve tanınmaya önem verirler. Dervişçe bir şemaya, titiz-kibirli bir öğreticilik (hocalık) hasletine sahiptirler. Kitle kültürü ve ürünlerinin (modanın) en büyük müşterileridir. Kafalarındaki şema "komformizm", "doğruculuk/aşırı katilik" ve "moralizm/ahlakçılık" altında politik karıştıktan kaçınıp "dikkatli bir reformizme" varır ki, kendi bireysel yükselişi için geçerli bütün yol ve yöntemlere sıcak yaklaşır. Anti-burjuvazi kökenli kötümserlik' tipinde herşeyi "kara gözlükle" değerlendirme eğilimindedirler (Müller, 1992: 327-334).

Poulantzas'a göre (1980: 248-265) ise öğretmenler örgütlenemez aksine konjonktüre göre hareket eder ve devletin en önemli destekçilerini oluştururlar. Seçkinci, milliyetçi, militarist, laik, teknokrat, kooperatisttirler. Anti-kapitalizm ve toplumsal adalet istemi altında "devrimden korkar"; tarafsız okul, tarafsız devlet ve bürokrasi istemi altında aile, eğitim ve devlete özel önem verir ve nerdeyse bunlara tapınır, "iktidarı kutsarlar".

Bu alt bölümde kültürel-normatif düzeye denk düşen değer ve tutumlar ile bu tutumların oluşumunda etkili olan süreçler tanımlanmaya çalışılacaktır. Burada öğretmen ve öğrencilerin olası tüm tutumları değil, öncelikle temel ideolojileri, okul ve öğrenci değerlendirmeleri ve karşılaştıkları belirli durumlara karşı "**tavır alış**" tarzları ele alınacaktır.

7.1.1. Kaç Tutum Seti Ortaya Çıkmaktadır?

Değer ve tutumlar konusu iki açıdan önemlidir:

(1) Eğitim-öğretimin yazılı amaçlarına ne derece ulaşabildiğinin bir göstergesi olarak ki, sonuçta okulda;

(a) çocukların mevcut "geleneksel" tutumları ne kadar dönüşmekte veya ne kadar amaçlanmış tutum kazanabilmektedirler. Yoksa orada da hem mevcut taşıdıkları değer ve inançlarını sürdürmekte, hem de yeni edindikleriyle de zaten benzer kanaatleri mi perçinlenmektedir. Bir başka deyişle okulda öğrenciler ne kadar demokratik, insan haklarına saygılı, akılcı, bilimsel, çağdaş; dolayısıyla daha insancıl ve evrensel değerler kazanabilmektedirler?

(b) Öğretmenler de zaten anti-demokratik eğilimler içinde midir?

(2) İkinci nokta ise, bu tutumlarla baskıcı davranışlar arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır. Anti-demokratik tutumlar anti-demokratik davranışları artırmakta mıdır?

(3) Buradan üçüncü bir nokta daha sorgulanabilir: Tutumlar ile davranışlar arasındaki ilişki nedir? Aralarında tam bir örtüşme bulunmakta mıdır? Öyleyse veya değilse, nasıl?

Öğretmen ve öğrencilerin ne tür tutumlara sahip olduklarını sınıflayabilmek için onların din, milliyetçilik, otoriteriyenizm, ayrımcılık ve yeniliklere açıklık düzeyleri ile okul, aile ve öğrenciye-öğretmene yönelik tavırları öncelikle ele alınmış; bu boyutları yansıtabileceği öngörülen likert tipi 5'li kategoride zengin bir madde havuzu hazırlanmış ve bunların nasıl bir örüntü oluşturdukları faktör analizi yoluyla görülmeye çalışılmıştır.

Tutumlar															
(Varimax Dönüşümlü Faktör Analizi Sonuçları)***															
Faktör	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	•	
	2	3		-	6	S	1	5	-	-	-	8	-	7	4
sk1_dayakçılık															
Yumuşak yüzlü	,73	,82	,11	-	-	-	-	-	-	-	-	,18	-	-	
olunca disiplin ka	,53	,63		-	-,14		,14	,23	-	-	-	-	-,14	,13	
Müdür ve	,72	,80	-	-	-	-	-	,14	-,10	,14	-,11	-	-	-	
idarecinin sert	,51	,68											,13	-	
Bağırıp	,60	,72	-	-	,12	-						,13	-	,13	
çağrılırsa okulda	,51	,56	-,18	-	*	-	,13	,30				,14	,10	,11	
Zamanında	,57	,53	-,31	-	,12	,21	-	,13	*			-	-,32	,11	
atılacak bir tokat	,55	,65	,17	-	,25									-,16	
Kabul etsek de	,63	,49	-,22	-	,11	,24		,19	-,15		,12	,15	-,35	,22	
etmesek de dayak	,52	,55				,37		-,20						,14	
Öğretmenlerin	,59	,47			-		,10	,30	-,18	,34			-,32		
gerektiğinde sert	,45	,56	,24		,22		,1t								
sk2_kuruma_yabancılaşma															
Okuldaki	,68		,75	-	,21		,13		-	-,15	-,11			-	
kuralların	,56	,17	,67		-	,24									
Haklı olduğumda,	,62		,70	-	-				-	-	,20	-,26		-	
bunu müdür ve ö	,44		,58		-,11	,21		,11		-		,13		*	
Şehir ve	,61		,64	-,11	,24	*			-	-	-,32			*	
stadyumdaki	,54		,3S	-	-,18	,26		-,19		-		,26	,41		
Okula severek	,49		,54	-,11	-,32		,14		,15	-,17				-	
geliyorum	,54		,62		,20	-,19	,24		-			-,13		-	
Bu okulda aldığım														*	
eğitim, beni	,54		,6i		,17	-,21	,14					-,1C		-	
sk5_veli_doyumsuzluğu															
Anne-babaların	,83			,89				,14					,11	-	
çoğu, gençlere															
Anne-babaların	,80			,86					-	-,14				*	
çoğu, gençleri														*	
Anne-babaların	,76			,86										*	
çoğu, gençlere.															
sk6_öğretmenliğe_yabancılaşma															
Bu okula,	,76		-,15	,82					-,14					*	
kaydolduğum için															
İşimi değiştirmey	,73			,79					-,20			,13	,12	*	
düşünüyorum															
Öğretmenlik bana	,63			,73				-,14			,13	,12	-,13	-	
en uygun****															
sk3_dindarlık															
Dinine bağlı	,71	,15			,78*	(,78)			-	-,11			,14	-	
yařamak, her	,60				,67	,13	,27						,20		
Bağlı olduğum															
dinin gereklerin	,56				,65	,14	,18					,16	,19		

Sıkışma ve Sıkıştırmanın Yapısı ve Ruh

Tutumlar (Devam)														
(Varinax Dönüşümlü Faktör Analizi Sonuçları)***														
Faktör	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	-
	2	3			6	9	1	5			8		7	4
sk4_patriotizm														
Okulda Dünya Edebiyatından	,68		,13		(,77)	,77*	,16				,11	-,13		
Tarih ve törelerimize büyük	,61		,18		-,11	(,62)	,62*	,17		,20	,24	-,12	,15	,11
	,46					,34	,50	,30						
sk8_genel otoriteriyenizm														
Gerek öğrenci gerek öğretmen	,58		,30				,66				-,11		-,14	
Çocuklara her şeyden önce	,58		,14	-,10		,26	,65	,15						
Dünyada ne olup bittiğini anlama	,60		-,15				,61	-,14	,26		,12	,19		,21
	,45	,16					,58					,27		
sk7_aile otoritesine saygı														
Çocuklar, anne-babalarının rızası	,54	,28		-,11	-,11	,19	,60					-,16		
Bir çocuğa anne-babasının görüşü	,59					,36	,57	,22					-,26	
	,67					-,11	,78	,15						
sk9_öğrenciye yabancılaşma														
Öğrencilerin çoğu derslere hiç h	,67			,19			,74	-,20	,17					
Öğrenciler plan program bilmiyor	,71	,11					,82							
Çocuklar/Gençler bencil.	,64	,23		,19			,70			,12	,11		,10	
	,71	,14					,82							
	,67	,29	-,11				,69						,25	
sk10_okula yabancılaşma														
İlk fırsatta okul değiştirmeyi***	,70		,11		-,15		,11		-,74	-,15		-,15	-,18	
Bu okuldaki öğretmenlerden	,70	-,34	,23		-,20			-,35	,58					
Bu okulda çalışmaktan çok	,68	-,11	,52		-,27				,55	,11				
sk11_tatilleri gözleme														
Tatilleri dört gözle bekliyorum	,74	,12			-,13					,81		,13		
Derslerin tatile denk gelmesi, b	,67	,16	-,20		,14					,75			,14	
sk12_bayram doyumsuzluğu														
29 Ekim, 23 Nisan, 19 Mayıs	,73							,16	-,12	,15	,80			
Bu kadar çok resmi gün ve	,72								,10	-,15	,80		,15	
sk13_anomi														
Günümüzde her şey o kadar hızlı	,72				,11			,12		,10	,17	,79		
Hayatta, neyin doğru neyin yanı	,65	,14			,41							,67		
	,69	,20	-,13									,78	,11	
	,65											,78		,12

Tutumlar (Devam)														
(Varimax Dönüşümlü Faktör Analizi Sonuçları)***														
Faktör	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
	2	3			6	5	7	5			8		7	
sk14_değişiklik arayışı														
Farklı farklı okullarda ve	,68	-	,14				-	-,19		-,16		,75	,13	-
Hayatımda sık sık değişiklikler	,57	-	-,17	-	,30			-,27	,12	,11	,11	,24	,52	-
sk15_ayrımcılık														
Kız ve erkek öğrenciler farklı o	,68	,14	-	-	,18	,18			-,17	-	-	-	,16	,71
Öğrenciler başarılarına göre,	,52				-,19								,68	,12
	,67		,11	-	-,11		,16	,16	-,35				,67	
	,54	,15			-,11								-,70	-
sk16_hazırlıkmacılık														
Sınavlarda sorunun yanıtını,														
Dersler, bizim araştırıp bulmamı,	,53				-,23									-,15
Değişik kitaplardan,	,57					,10						,10		-,73
sk17_yenilikçilik														
Hep kurallara uyulması yerine														
Okuldaki kuralları katı buluyoru														
Eigenvalue	5,47	4,21	2,78	1,96	1,82	1,57	1,48	1,45	1,30	1,24	1,16	1,12	1,01	-
	2,29	1,97			1,29	1,001	4,59	1,35			1,03		1,08	1,63
Açıklanan Varyans	13,68	10,52	6,96	4,90	4,54	3,93	3,70	3,62	3,25	3,10	2,89	2,81	2,52	-
	7,89	6,59			4,43	3,491	15,83	4,65			3,56		3,73	5,61
Principal Component Analysis, Varimax with Kaiser Normalization. Öğretmenlerde 9, öğrencilerde 10 iteration.														
*Din ve patriotizm öğrencilerde ayrı, öğretmenlerde aynı faktör altında toplanmaktadır.														
** Birinci satır öğretmenlere, ikinci satır öğrencilere ait analiz sonuçlarını göstermektedir. Eğitim yazılanlar sadece ya öğretmen ya da öğrenci grubunda sorulmuş bulunmaktadır.														
*** Faktör kurgulanırken öğretmen grubu esas alınmıştır. Öğrenci grubunda, bazı maddeler ilgili faktöre düşük yük gösterdiğinden veya faktör yapısında değişikliğe yol açtığından analiz dışı tutulmuştur. Sadece son iki faktör öğrenci grubuna göre eklenmiştir. Yine de en sonuncusu (yenilikçilik) tam işlememektedir.														
****Kodlamada ters çevrilmiştir.														

Faktör analizleri esas alındığında, öğretmen ve öğrencilerde 17 farklı eğilimin öne çıktığı görülmektedir.

7.1.2. Hangi Değer ve Tutumlar Birbiriyle İlişkili veya Uzak?

Hangi tutumların birbirleriyle ilişkili oldukları korelasyon ve hiyerarşik gruplandırma yoluyla analiz edilmiş ve iki başat kümelenmeyle karşılaştırılmıştır.

7.1.2.1. Öğretmenler

Sk3_dindarlık, sk4_patriotizm, sk7_aile otoritesine saygı, sk8_genel otoriteriyenizm ve ski5_aynmcılık birbirleriyle pozitif ve sk17_yenilikçilik ile negatif ilişki göstermektedir.

Öğretmenlerde Faktörler (Tutumlar) Arası Korelasyon																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
sk2 Kendini gerçekleştirme	-,13															
sk3 Dindarlık	,22	,26														
sk4 Patriotizm	,16	,31	,66													
sk5 Veli doyumsuzluğu	-,01	-,05	-,05	-,02												
sk6 Mesleki doyumsuzluk	,18	-,37	-,12	-,07	,02											
sk7 Aile otoritesine saygı	,24	,16	,33	,35	,13	-,12										
sk8 Genel otoriteriyenizm	,12	,23	,22	,24	,06	-,12	,46									
sk9 Öğrenci doyumsuzluğu	,40	-,14	-,02	,05	,21	,08	,18	,07								
sk10 Okul doyumu	-,34	,49	,06	,13	-,09	-,38	,07	,19	-,21							
ski 1 Tatilleri gözleme	,33	-,21	-,11	,06	,02	,25	,05	,00	,21	-,20						
sk12 Bayram doyumsuzluğu	,07	-,21	-,11	-,06	,01	,14	,00	,02	,16	-,09	,03					
sk13 Anomi	,28	-,13	,00	,05	-,04	,14	,00	,08	,18	-,17	,15	,12				
sk14 Değişiklik gözleme	-,01	-,18	-,04	-,02	,21	,17	,06	,02	,17	-,14	,05	,29	,14			
sk15 Ayrımcılık	,25	,02	,26	,24	,13	,12	,18	,16	,21	-,12	,11	,16	,03	,11		
sk16 Hazırlanma	,17	,08	,15	,09	,00	,01	,10	,02	,02	-,03	,24	-,01	,10	-,04	,19	
sk17 Yenilikçilik	-,10	-,24	-,29	-,26	,11	,13	-,15	-,07	,06	-,11	,08	,14	,03	,20	-,04	,10

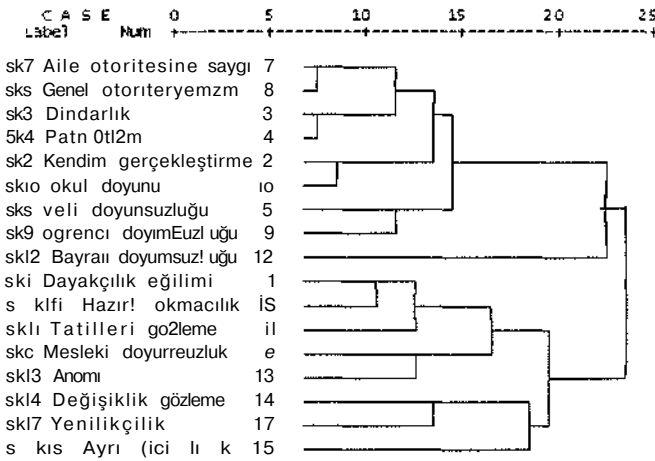
Sk2_kuruma, sk10_pkuia, sk6_öğretmenliğe ve sk9_öğrenciye yabancılaşma, sk13_anomi, ski4_değişiklik arayışı, skiltatilleri ve sk12_bayramları gözleme arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bir

önceki gruptaki *ski5_ayrımcılık* ve *skl7_yenilikçilik*, bu gruba da paralellik göstermektedir.

Sk1_dayakçılık; beklendiği gibi hem birinci gruba giren konvansiyonel faktörlerle (*din*, *patriotizm*, *ayrımcılık*, *otoriteryenizm*), hem de *anomi* ve *yabancılaşma*yla (*okul*, *öğrenci* ve yaptığı işe olumsuz yaklaşımla) pozitif bir ilişki içerisindedir.

Ancak *skl7_yenilikçiliğin* ve *skl4_değişiklik* arayışının *yabancılaşma* ölçekleri ve *anomi* ile pozitif ilişkide olması ilginç bir sonuç oluşturmaktadır.

öğretmen Tutumları Hiyerarşik Ağaç Grafiği

Hiyerarşik kümelende, bir kez daha bu birliktelikler doğrulanmaktadır. Öncelikle *sk7_aile* otoritesine saygı ile *sk8_genel* otoriteryenizm, *sk3_dindarlık* ile *sk4_patriotizm* hem kendi içinde hem de aralarında çok yakın pozisyonda bulunmaktadır. *Sk2_kurumla* ve *sk10_okulla* özdeşleşim de, bu gruba yakın durumdadır. *Sk5_veliye* ve *sk9_öğrenciye* yabancılaşma da bu gruba bir miktar, yakınlaşmaktadır.

Diğer kümede ise *sk1_dayakçılık*, *sk16_hazırlolcmacılık* ve *sk11_tatilleri* gözleme bir alt grup oluşturup *sk6_öğretmenliğe* yabancılaşma ve *sk13_anomi* ile yakın ilişki içinde bulunmaktadır. Yine *sk14_değişiklik*

arayışı ile sk17_yenilikçilik ve onlarla yakınlaşan sk15_ayrımcılık bu kümeyle ilişkilidir.

7.1.2.2. Öğrenciler

Öğretmen ömekleminde olduğu gibi öğrenci grubunda da konvensiyonel öğeler (dindarlık, patriotizm, otoriteriyenizm), ayrımcılık ve anomi birbirleriyle ilişki içerisindedir. Yine sk1_ayrımcılık hem bu faktörlerle, hem de sk9_öğretmene ve sk6_öğrenciliğe yabancılaşma, sk1_tatilleri ve sk12_bayramları gözleme ile paralellikindedir.

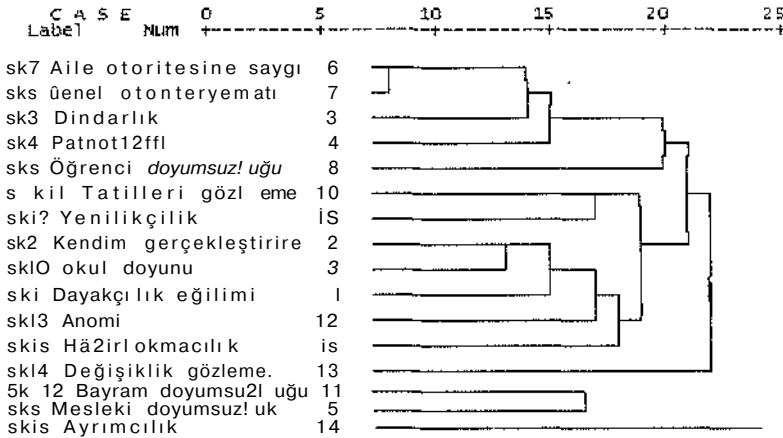
Öğrencilerde Faktörler (Tutumlar) Arası Korelasyon																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
sk2 Kendini gerçekleştirme	,16															
sk3 Dindarlık	,17	,23														
sk4 Patriotizm	,17	,20	,30													
sk5 Veli doyumsuzluğu																
sk6 Mesleki doyumsuzluk	,06	-,19	,09	,07												
sk7 Aile otoritesine saygı	,22	,27	,37	,37	-,02											
sk8 Genel otoriteriyenizm	,27	,27	,37	,36	,03	,66										
sk9 Öğrenci doyumsuzluğu	,31	,03	,13	,13	,10	,20	,18									
sk10 Okul doyumu	,15	,30	,12	,12	,19	,07	,14	,11								
sk11 Tatilleri gözleme	,11	,02	,29	,12	,11	,06	,10	,05	-,02							
sk12 Bayram doyumsuzluğu	,13	-,03	,14	,02	,18	,05	,05	,07	,06	,52						
sk13 Anomi	,22	,10	,27	,16	,15	,15	,17	,11	,13	,26	,22					
sk14 Değişiklik gözleme	,18	,14	,25	,17	,11	,19	,27	,11	,08	,27	,11	,26				
sk15 Ayrımcılık	,21	,11	,19	,07	,16	,03	,04	,11	,14	,13	,10	,14	,11			
sk16 Hazırlanma	,07	,08	,13	,06	,15	,00	,00	,01	,19	,26	,23	,19	,18	,09		
sk17 Yenilikçilik	,07	-,05	,20	,18	,24	,11	,14	,12	,02	,33	,19	,25	,40	,07	,21	

Ancak öğrenci grubunda beklenmedik şekilde çok bulaşma ile ilişkilidir. Birinci olarak konvensiyonel öğeler (din, patriotizm, otoriteriyenizm, ayrımcılık) beklenmedik şekilde sk17_yenilikçilik ve sk14_değişiklik arayışı ile pozitif bir ilişki içinde gözükmektedir.

İkinci beklenmedik sonuç ise, sk2_kuruma ve sklO_okula yabancılaşmanın hem konvensiyonel boyutlar hem de diğer yabancılaşma ölçekleriyle negatif bir ilişki göstermesidir. Oysa konvensiyonelizm ve yabancılaşma öğelerinin tüm çeşitlerinin birbirleriyle örtüşmeleri beklenmekte idi. Burada bazı yabancılaşma türlerinin, eleştirel bir gelişimi de desteklediği öne sürülebilir.

Kümeleme analizinde öğretmenlere göre öğrenci tutumları biraz daha geniş bir yayılım göstermektedir. Yine iki ana kümeleme bulunmaktadır ancak her iki grup da daha gevşek bir ilişki içindedir. Öğretmen grubunda olduğu gibi öğrencilerde de aile otoritesine saygı ve genel otoriteriyenlik ile din ve bir miktar daha uzak şekilde patriotizm birbiriyle yakınlaşmaktadır.

öğrenci Tutumları Hiyerarşik Ağaç Grafiği

Diğer taraftan sk2_kuruma ve sklO_okula yabancılaşma hem skl dayakçılık, hem de skl3_anomi ve skl6_hazırl okmacılık ile birleşerek kendi içlerinde bir kümeleşme oluşturmaktadır. Ski_l_tatilleri gözleme ve skl7_yenilikçilik de bu gruba yakın durumdadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta; kuruma ye okula yabancılaşma dayakçılığı artırıcı değil (korelasyonlara bakınız), düşürücü bir rodedir. Bir başka deyişle, kurumla ve okulla özdeşleşim arttıkça dayakçı tutumda artış görülmektedir.

7.1.3. Değerlendirme ve Tartışma

Adana'da (1999) lise ve üniversite gençliği üzerine yapılan çalışmalarda çok genel bir sınıflamayla "anti-demokratik" bir dizi tutum oldukça yüksek bulunmuştur. Hem liseliler hem de üniversitelilerin otoriteye eleştirisiz uymaya, ortama uyarlanmaya, lider arayışına, kendinden olmayanı aşağılamaya ve dışlamaya, ayrımcılığa, saldırganlığa, baskılamaya, dini arayışlara, cunta ve savaşıcılığa, cinsiyet ayrımcılığına, başta komşular olmak üzere başka milletleri küçümsemeye, Ermeni ve Yahudilere karşı ayrımcılığa oldukça yatkın olduğu gözlemlenmiştir (Gümüş, Gömleksiz, 1999).

Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Hem öğretmenlerde hem de öğrencilerde doyumun düşük, ayrımcı ve otoriter eğilimlerin yüksek olduğu hemen söylenebilir. Öğretmenler ile öğrenciler arasındaki en önemli farklılık ise, yukarıda da vurgulandığı gibi, hocalarda sk2_kuruma ve sklO_okula yabancılaşma skl_dayakçı tutumu artırırken öğrencilerde ters yönde ilişki göstermesidir. Diğer bir deyişle öğrenciler için okulla pozitif özdeşleşim, hocaların aksine, dayakçılıkla da özdeşleşim anlamına gelmektedir. Bu durum sosyolojik nüfuz anlayışına uygun yorumlanabilir. **Güçle özdeşleşim**, onun araçlarıyla da özdeşleşim anlamına gelmektedir.

Bir kez daha tekrarlırsak her iki grup için de önemli bir bulgu, genel otoriteriyenizmin diğer konvensiyonel öğelerle ve kurumlarla pozitif özdeşleşim içinde olmasıdır (okul, meslek, din, ülke gibi kurumlarla olumlu özdeşleşim). Bu anlamda, klasik teorinin aksine **otoriteriyenizm** için, iktidar altında ezilmekten dolayı oluşan "negatif bir refleksiyon değil, **güçle özdeşleşim ve güçle olumlu deneyim anlamında "pozitif bir yakınlık olduğu söylenmelidir.**

ABD ve İngiltere gibi ülkelerin en elit (varlıklı ve eğitilmiş) kesimlerinden çıkan başkan ve generallerin gerek kendi ülkelerinde, gerekse Ortadoğu'da sömürgecilik peşinde koştuğu ve Irak'ta her tür işkence de dahil güç gösterilerine girdiği bir dünyada; kötülüğün "varlıktan" mı, yoksa "yokluktan" mı çıktığı; her bir grubun sadece sınıfsal değil, bu çalışmada da yapmaya çalıştığımız gibi, sınıf da dahil daha geniş bir perspektifle incelenerek yeniden tartışılmaya açılması gerekmektedir.

7.2. Kültürel Meşruiyet ve Baskıcı Tutumlar

"Olumsuz" eğilimlerle "kültürel" değerler arasında güçlü bir bağ kurma eğilimi bulunmaktadır. Eğitim sistemimiz içerisinde dayakçı eğilimin kabul görmesinin de, kültürümüzde dayanın dinsel, geleneksel öğelerle pekiştirilerek yaygın olarak kabullenilen bir yaşam pratiği olmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Tan, 1993). Bedensel cezanın devam etmesinde toplum içerisinde oluşmuş bazı ortak inançlar vardır. Bunlar; bedensel cezanın karakter gelişiminde olumlu rol oynadığına inanılması, cezanın çocuğa saygılı davranmayı öğreteceği kanısı, bazı çocukların yalnızca cezadan anlayacağı görüşü ve bedensel ceza uygulanmadığında davranış sorunlarında bir artma olacağı korkusudur (Öner, 1996).

Diğer yandan dayanın, öğrencinin iç çatışmasının yerine öğrenci-öğretmen çatışmasını koyarak durumu daha da kötüleştirdiği; ahlak gelişiminde övgü ve sevginin fiziksel cezadan çok daha önemli yer tuttuğunu ileri sürülmektedir (Dubanoski, Inaba, Gerkewicz, 1983; Akt., Tan, 1991). Öğrencinin dışsal çatışmayı içsel olana tercih edeceği; çünkü dışsal çatışma gücün kişilik düzenimizin yeniden yapılanmasını gerektiren gerçek bir değişmeye gerek kalmadan sürdürülebileceği belirtilmektedir (Nash, 1965 :111, Akt., Tan, 1991; Sunay, 1997).

Bu bölümde bu sorulara yanıt aranmaya çalışılmaktadır. "Geleneksel" (dindarlık, patriotizm, cinsiyet ayrımcılığı vb. gibi) değerlerle "dayakçı tutum" arasında, gerçekten bir ilişki kurulabilmekle midir? Yine anomî, yabancılaşma ve doyum gibi faktörlerle dayakçı tutum arasında pozitif bir ilişkiden söz edilebilir mi?

Hipotez 1 : Konvansiyonalizm (muhafazakarlık) arttıkça, dayakçı tutum artar.

Bu hipoteze bağlı alt savlar şu şekilde görgül önermelere bağlanmıştır:

	Öğretmen	Öğrenci
Dini eğilimler arttıkça, dayakçı tutum artar.		
Ayrımcılık	Evet	Evet
Dayakçılık	Evet	Kısmen
Patriotik eğilimler arttıkça, dayakçı tutum artar.		
Ayrımcılık	Kısmen	Nötr
Dayakçılık	Kısmen	Kısmen
Aile otoritesine saygı arttıkça, dayakçı tutum artar.		
Ayrımcılık	Evet	Nötr
Dayakçılık	Evet	Kısmen

Bu üç alt sav da, gerek öğretmen gerekse öğrencilerin dayakçı tutumlarıyla ilgili olarak gözlemlenmektedir. Öğretmenler için daha açıklayıcı düzeydedir. Konvansiyonalist faktörlerin ayrımcılığa etkisi ise çok belirgin değildir.

Hipotez 2: Otoriter eğilimler arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Ayrımcılık	Kısmen	Kısmen ret
Dayakçılık	Kısmen	Evet

Otoriter eğilimlerin artışı ile birlikte dayakçı tutumlar da artış göstermektedir. Ancak aynı şey, ayrımcılık için söylenemez. Hatta öğrenci grubunda ters yönde bir ilişki gözlemlenmektedir. •

Hipotez 3: Ayrımcılık arttıkça, dayakçı tutum artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Dayakçılık	Kısmen	Evet

Özellikle öğrencilerde ayrımcılıkla dayakçı tutum arasında bir ilişki görülmektedir. Öğretmenlerde de benzer bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 4: Anomi arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Ayrımcılık	Nötr	Kısmen
Dayakçılık	Evet	Evet

Anomi, hem öğretmen de hem öğrenci de dayakçı tutumu açıklayıcı bir değişken olup anomi yükseldikçe dayakçı eğilim artış göstermektedir. Ancak anominin ayrımcı tutumlara etkisi çok daha düşük düzeydedir.

Hipotez 5: Hazırlamacılık (ezbercilik) arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Ayrımcılık	Evet	Kısmen
Dayakçılık	Kısmen	Nötr

Verilmiş ve hazır materyale eğilim ile ayrımcılık arasında açık bir ilişki görülmekle birlikte, dayakçı tutum arasında, güçlü bir ilişki gözlemi enmemektedir.

Hipotez 6: Çalışma isteği düştükçe (tatilleri gözleme arttıkça), ayrımcılık ve dayakçılık artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Ayrımcılık	Kısmen	Kısmen
Dayakçılık	Evet	Kısmen

Özellikle tatilleri gözleme ile dayakçı tutum arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bir diğer deyişle, tatil arayışı ne kadar artış gösteriyorsa, dayakçı tutumda da bir artış izlenmektedir. Daha zayıf da olsa tatilleri gözleme ile ayrımcılık arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 7: Doyum ve güven arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.

Bu hipoteze bağlı alt savlar şu şekilde görgül önermelere bağlanmıştır:

	Öğretmen	Öğrenci
Bayram doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Evet	Evet
Dayakçılık	Nötr	Kısmen
Öğrenci doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Evet	Evet
Dayakçılık	Evet	Evet
Veli doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Kısmen	Sorulmadı
Dayakçılık	Nötr	Sorulmadı
İşyeri (okul) doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Kısmen	Kısmen ret
Dayakçılık	Evet	Ret
Mesleki doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Evet	Evet
Dayakçılık	Kısmen	Nötr
Kendini gerçekleştirme doyumunu arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Nötr	Ret
Dayakçılık	Kısmen	Kısmen ret

Öğretmenlerde öğrenci, okul, öğretmenlik doyumunu ve kendini gerçekleştirme düzeyi arttıkça, ayrımcılık ve dayakçı eğilimde düşüş görülmektedir. Ancak öğrencilerde okul doyumunu ve okulda kendini gerçekleştirme durumu, öğretmenlerin aksine, artırıcı bir rol oynamaktadır. Bu beklenmedik ilişki, daha ayrıntılı olarak araştırılmalıdır.

Hipotez : Yeniliğe açıklık arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.

Bu hipoteze bağlı alt savlar şu şekilde görgül önermelere bağlanmıştır:

	Öğretmen	Öğrenci
Değişiklik gözleme arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Kısmen	Kısmen
Dayakçılık	Evet	Kısmen ret
Yenilikçilik arttıkça, ayrımcılık ve dayakçılık azalır.		
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Dayakçılık	Kısmen	Nötr

Değişime açıklık, öğretmen grubunda ayrımcılığı ve dayakçı tutumu azaltıcı bir etki yaratmakla birlikte öğrenci grubunda dayakçı tutumu az da olsa artırmaktadır. Yenilikçiliğin ise gerek ayrımcılığa, gerekse dayakçılığa belirgin bir etkisi görülmemektedir.

7.2.1. Değerlendirme ve Tartışma

Çalışmada kullanılan olası 15 tutum ve doyum değişkeni (dindarlık, otoriteriyenizm, ayrımcılık, doyum, anomi, yabancılaşma vb.); dayakçılığı meşru sayma eğiliminin öğretmenlerde % 40'lık, öğrencilerde ise % 20'lik bir dilimini açıklayabilmektedir. Bu toplam etki, çeşitli değer ve tutumların birbiriyle **istikrarlı bir örüntü** oluşturduğu yönünde, bize güçlü bir ipucu sağlamaktadır.

Dayakçılık, hem pek çok "**dışsal**" faktörden etkilenmekte, hem de "**içsel bir tutarlılık**" taşımakta; özellikle öğretmenlerde içselleştirilmiş bir boyut, yani **meşruiyet** taşımaktadır. Doyumsuzluk (daha çok dışsal yani okul ve öğretmenin mesleki ve çalışma koşullarından hoşnut olmaması); dindarlık ve otoriteriyen arayışlar gibi konvansiyonel değerlerle (bunlar daha çok içselleştirilmiş kısımlar sayılabilir) birleşip "**şiddetçi eğilimleri**" perçinlemektedir.

Öğrencilerde de sistemle (**otoriteyle**) özdeşim ile, "**otorite dışı**" kalanların kötü olduğu (arkadaşlarına yönelik doyumsuzluk) savlan birbirini tamamlamaktadır.

Belki de yapılabilecek en genel çıkarım; dayakçı eğilimin **karşıdakinin** (okulları düşünürsek karşıdakini oluşturan öğrencilerin) yaptıklarının bir karşılığı olmadığı; aksine yapılan değil **yapana ait** bir olguyu yansıttığıdır.

Bu bulgu ve yorumları bir başka açıdan okursak; dayakçı eğilimleri azaltmanın yolu da, "otorite" sahibi olmaktan değil, daha çok otoriteye eleştirel bir mesafe koyabilecek bir düzeye erişmiş olmaktan geçmektedir.

7.3. Yapısal Değişkenler ve Baskıcı Tutumlar

Bu araştırmanın ana amaçlarından biri; genelde okul ortamını, özelde ise öğrenci-öğretmen iletişimi ve verimliliğini zorlaştıran öğelerin tespiti ile bu öğelerin nasıl oluştuğu ve işlediğinin açıklığa kavuşturulmasıdır. Bu bölümde öğretmen ve öğrencilerin aile geçmişleri, sosyal ve ekonomik durumları ile baskıcı tutumlar arasındaki ilişkiler sorgulanacaktır.

Gerek öğrencilerin gerekse öğrencilere göre daha sınırlı da olsa öğretmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel koşulları daha önceki (3. ve 4.) bölümlerde betimlenmeye çalışılmıştı. Yine okulların genel yapı, olanak ve anlayışları da (2. Bölüm) aktarılmıştı. Bu bölümde esas arayışımızı yapı mı değer-tutumlar mı sorusunun birinci kısmı oluşturmakta; hem yapı hem de tutumların aralarındaki ilişkiler de dahil yansıma ve etkileri ölçülmeye çalışılmaktadır. Öğretmenin baskıcı eğilimlerini (1) geçmiş çocukluk yılları ve (2) mevcut yapısal koşullar ne kadar ve nasıl etkilemektedir? Öğrencilerin geliştirdikleri tutumlar ile (3) içinde yer aldıkları yapısal koşullar ve (4) karşılaşılan davranışlar arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Bir diğer deyişle öğretmenler **zor yapılardan** geldikleri için mi baskıcıdır? Öğrenciler yoksun ortamlardan geldikleri için mi okulda da **kötü** muameleyle karşılaşmakta ve dayak yemektedirler? "Kötü olan" ne öğretmen ne öğrenci, aslında okul mu dur; yani bütün bu olumsuz tutum ve davranışlar okul "kötü" olduğu için mi oluvermektedir?

Hipotez 1 : "Erkekleşildikçe", baskıcı tutumlar artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Otoriteriyenizm	Nötr	Ret
Dayakçılık	Nötr	Ret

Erkeklik hormonundan sosyal öğrenme kuramlarına kadar geniş bir yelpazede bir diğer iddia, şiddetle erkeklik arasındaki ilişkidir. Ancak bu sosyo-biyolojik esaslı sav, iddia edilenin aksine, öğrenci grubunda otoriteriyenizm ve dayakçı tutumları azaltmaktadır.

Feminist yaklaşım, sosyal öğrenme kuramları, sosyolojik ve Freudcu açıklamalarda savlanan "kızların düzen ve otoriteye, anneleri üzerinden özdeşim yoluyla daha bağımlı oldukları" geçerli olabilir.

Hipotez 2: Eğitim seviyesi yükseldikçe, baskıcı tutumlar katılaşır.

Bu sav, görgül olarak şu şekilde işleme bağlanmıştır:

Öğretmenlik ve idareciliğe doğru çıkıldıkça; gerek bir tutuma yönelik, gerekse tutumlar arası süreklilik artış gösterir.

	Öğrenci	Öğretmen	Sonuç
	Cronbachs Alfa*	Cronbachs Alfa*	
Ayrımcılık	.41	.41	Nötr
Otoriteryenizm	.79	.63	Kısmen ret
Dayakçılık	.72	.81	Evet

*Cronbachs Alfa katsayısı, iç tutarlılık göstergesi niteliğindedir. Ayrıca maddeler arası korelasyonlara da bakılabilir.

Dayakçılık boyutunda, beklendiği gibi, aynı maddeler için öğretmenler daha yüksek faktör yükleri almaktadır. Cronbachs Alfa değerleri ve korelasyon katsayıları da, öğretmen grubunda daha yüksek seyretmektedir. Ancak ayrımcılık açısından öğretmen ve öğrenciler arasında bir farklılığa rastlanmamakta; hatta otoriteryenizm ölçeğinde öğretmenlere göre daha düşük eğitim seviyesindeki öğrenciler Cronbachs Alfa değerleri ve korelasyon katsayıları açısından az da olsa daha yüksek katsayılara ulaşmaktadır.

Hipotez 3: Yönetmel konumlara doğru çıkıldıkça; anti-demokratik tutumlar artar.

a) Öğrencilere göre öğretmenlerde; ayrımcı, otoriter ve dayakçı tutum daha yüksektir.	
Ayrımcılık	Nötr
Otoriteryenizm	Nötr
Dayakçılık	Ret

Cinsiyet ayrımcılığı öğrencilerde artış gösterirken, başarıya bağlı ayrımcılık öğretmen grubunda daha yüksek çıkmaktadır. Otoriteryenizm maddeleri kabul ortalamaları öğretmenler ve öğrencilerde birbirine yakın düzeyde seyretmektedir. Dayakçı tutumda ise, beklenmedik bir şekilde, öğretmenlere göre öğrenciler tüm maddelerden daha yüksek ortalamalar almaktadır.

Sıkışma ve Sıkıştırmanın Yapısı ve Ruhı

Baskıcı Tutumlarla İlgili Uç Ölçeğe Ait Maddelerin Ortalama ve Yayılımları																
	Öğretmen							Öğrenci								
	1	2	3	4	5	ml	ss	n	1	2	3	4	5	m	ss	n
Ayrımcılık																
Kız ve erkek öğrenciler farklı	48,7	26,4	5,1	13,2	6,6	2,03	1,29	273	39,2	14,8	19,0	8,6	18,4	2,52	1,52	756
Öğrenciler başarılarına göre, fa	12,4	14,9	7,6	32,7	32,4	3,58	1,39	275	31,0	14,1	19,4	13,1	22,3	2,82	1,54	761
Otoriteryenizm																
Çocuklara her şeyden önce kurall	0,40	4,70	5,80	46,40	42,70	4,26	0,80	274	4,00	5,40	12,60	24,80	53,20	4,18	1,10	882
Gerek öğrenci gerek öğretmen ola	3,70	9,90	15,00	39,60	31,90	3,86	1,09	273	7,50	4,80	15,10	25,20	47,40	4,00	1,22	881
Dünyada ne olup bittiğini anlama	6,50	13,80	11,60	36,00	32,00	3,73	1,23	275	10,90	7,30	27,00	21,50	33,30	3,59	1,31	882
Dal/akçı Tutum																
Yumuşak yüzlü olunca disiplin ka	11,2	27,1	12,3	39,7	9,7	3,10	1,23	277	20,0	11,9	19,4	19,3	29,3	3,26	1,49	890
Müdür ve idarecinin sert olması	19,6	34,2	13,8	25,5	6,9	2,66	1,24	275	29,4	17,1	22,0	13,9	17,5	2,73	1,46	890
Bağırıp çağırılmasa okulda düzen	15,7	29,2	16,1	28,8	10,2	2,89	1,27	274	24,7	12,9	21,1	18,2	23,0	3,02	1,49	894
Zamanında atılacak bir tokat iyi	33,2	31,8	14,2	15,3	5,5	2,28	1,23	274	19,3	12,3	19,4	21,6	27,5	3,26	1,46	872
Kabul etsek de etmesek de dayak	38,8	25,2	17,6	14,4	4,2	1,19	1,21	278	31,7	16,0	25,1	14,4	12,8	2,61	1,39	874
Öğretmenlerin gerektiğinde sert	15,8	37,4	20,9	23,1	2,9	2,60	1,09	273	13,3	11,9	16,4	27,3	31,1	3,51	1,38	758

1 Tamamıyla Yanlış; 2 Yanlış; 3 Kararsızım; 4 Doğru; 5 Tamamıyla Doğru

Dayakçılık ile ilgili maddelerin kabul edilme derecelerine göre sıralaması da, öğrenci ve öğretmen grubunda farklılaşmaktadır. İki grup arasındaki en büyük farklılık, "öğretmenlerin gerektiğinde sert olması gerekir" maddesinde görülmüştür. Öğrenciler bu maddeden 3.51; öğretmenler ise 2.60 almaktadır.

	Öğretmen	Öğrenci
b) idari statü* yükseldikçe, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Kismen	Sorulmadı
Otoriteriyenizm	Kismen	Sorulmadı
Dayakçılık	Nötr	Sorulmadı

*Okuldaki statü (öğretmen, şef, müdür yardımcısı, müdür)

Ayrıca öğretmenden, müdür yardımcısı ve müdüre doğru, idari statü yükseldikçe baskıcı tutumlarda bir artış olup olmadığı sorgulanmıştır. Böyle bir savın dayanağı, idarecilerin düzen ve disiplini sağlamak üzere, fiziki şiddete daha çok başvurmak ve daha fazla bunu mazur görmek şeklinde bir tutum geliştirdikleri yönündeki iddiaya dayanmaktadır. Otoriteriyenizm ve ayrımcılık için zayıf da olsa böyle bir ilişkiye rastlanmaktadır. Ancak dayakçı tutum ile açık bir ilişki görülmemiştir. Diğer altbölümlerde işlendiği üzere, dayak atma durumu idarecilere doğru belirli bir artış göstermektedir ancak aynı artış dayakçı tutumda (dayağı meşru görmede) görülmemektedir.

Hipotez 4: Fizik güç gerektiren, belirli kesin doğrular öneren alanlardan sosyal bilimlere ve insani yardım alanlarına doğru geçildikçe; baskıcı tutumlar azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Baskıcı tutumlar; sosyal bilimler, okul öncesi ve rehberlik öğretmenlerinde daha düşüktür.		
Ayrımcılık	Kismen	Sorulmadı
Otoriteriyenizm	Nötr	Sorulmadı
Dayakçılık	Kismen	Sorulmadı

Kısmi bir ilişki görülmektedir. Her üç değişken de rehber öğretmenlerde düşük ortalama göstermektedir. Ancak sosyal bilimler ve ana sınıfı öğretmenlerinde daha değişkendir.

Hipotez 5: Mesleki konum yükseldikçe, baskıcı tutumlar azalır

	Öğretmen	Öğrenci
Mesleki statü* yükseldikçe, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Kismen	Nötr
Otoriteriyenizm	Kismen	Nötr
Dayakçılık	Nötr	Nötr
Mesleki deneyim** arttıkça, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Kismen	Sorulmadı
Otoriteriyenizm	Kismen ret	Sorulmadı
Dayakçılık	Evet	Sorulmadı
* Öğretmenlerde eş, öğrencilerde anne-baba mesleği. ** Öğretmenlikte geçirilen süre.		

Mesleki statü yükseldikçe, beklendiği gibi ayrımcı ve otoriter eğilimlerde düşüşler izlenmektedir. Yine mesleki deneyimin artışı ile birlikte, ayrımcılık ve dayakçı eğilimde düşüşlere rastlanmıştır. Ancak mesleki deneyim yükseldikçe, otoriteryenizmi artırıcı bir etkide bulunmaktadır.

Hipotez 6: Ekonomik durum iyileştikçe, baskıcı tutumlar azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Maddiyarlık* arttıkça, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Otoriteryenizm	Kısmen ret	Nötr
Dayakçılık	Nötr	Nötr
Ekonomik olanaklar** arttıkça, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Kısmen ret	Sorulmadı
Otoriteryenizm	Nötr	Sorulmadı
Dayakçılık	Nötr	Sorulmadı
*Öğretmenlerde part-time çalışma, eşin çalışması, irat-rant gelin, ev, otomobil; öğrencilerde ailenin ev, oda, masa, otomobil, cep, bilgisayar, internet sahipliği, okul masraflarını karşılayabilme gücü, verebildiği harçlık, çocuğun çalışma durumu. **Ekstra takım elbise, bayram seyahati, 500 milyonluk bir harcama, yeni bir otomobil olanağı.		

Kişilerin ekonomik durumları ile tutumları arasında bir bağ kurulmakta olup; öğretmenlerin ekonomik durumları kötüleştikçe öğrenciye karşı daha kötü davranışlar içine gireceği; dolayısıyla baskıcı tutumlarında bir artış görüleceği varsayılmaktadır. Ancak öğretmen grubunda, beklenenin aksine, ekonomik varlık arttıkça otoriteryenizm; olanaklar arttıkça da ayrımcılık artış göstermektedir.

Öğrenciler için de, yoksulluk-varsılık oranıyla bağlantılı şekilde böyle bir ilişki kurgulanmaktadır. Ancak bu iddialar, görgül olarak doğrulanamamıştır.

Hipotez 7: Çocukluk yılları olumlu geçirildikçe (ailenin sosyal ve duygusal desteği arttıkça), baskıcı tutumlar düşer.

	Öğretmen	Öğrenci
Anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Nötr
Otoriteryenizm	Sorulmadı	Nötr
Dayakçılık	Sorulmadı	Nötr
Ailenin sosyal varsıllığı* arttıkça, dayakçı tutum azalır.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Nötr
Otoriteryenizm	Sorulmadı	Nötr
Dayakçılık	Sorulmadı	Nötr
Aile içi paylaşımcılık** arttıkça, dayakçı tutum azalır		
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Otoriteryenizm	Kısmen ret	Nötr
Dayakçılık	Kısmen	Nötr
Ailenin kültürel desteği*** arttıkça, dayakçı tutum azalır.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Nötr
Otoriteryenizm	Sorulmadı	Kısmen ret
Dayakçılık	Sorulmadı	Nötr
Ailenin duygusal desteği*** arttıkça, baskıcı tutumlar azalır.		
Ayrımcılık	Kısmen	Kısmen ret
Otoriteryenizm	Kısmen ret	Nötr
Dayakçılık	Kısmen	Nötr
* Anne ve babanın hayatta oluşu, birlikte oluşu, derslerde yardımcı olabilmesi, annenin ehliyet sahibi olması.		
** Öğretmenlerde aile-içi paylaşımcılık, öğrencilerde babanın paylaşımcılığı.		
***Gazete, sinema, gezi, çarşı, dışarda yemek, spor, internet cafe.		
****Öğretmenlerde anneye olumlu özdeşleşim, gençlikte aktif olma, gençlikte sevilen biri olma; öğrencilerde anneye olumlu özdeşleşim.		

Öğretmen grubunda sosyal ve duygusal desteği sembolize eden "çocuklukta aile içi paylaşım" ve "anneyle olumlu özdeşleşim" dayakçı ve ayrımcı tutumları azaltıcı bir etki göstermektedir. Yine çocukluğunda/gençliğinde "aktif ve "sevilen" biri olduğunu düşünen (çocuklukta benlik-saygısı yüksek olan) öğretmenlerde de dayakçı tutum düşmektedir. Ancak beklenmedik bir şekilde sosyal ve duygusal destekle birlikte otoriteryenizm bir miktar yükselmektedir.

Öğrenciler arasında ise, bu özellikler açısından anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamaktadır. Hatta annenin iyi algılanması ve babanın paylaşımcılığı, ayrımcılığı bir miktar pozitif etkilemektedir. Yine ailenin kültürel desteği, öngörülerin aksine, otoriteryenizmi artırıcı bir etkide bulunmaktadır.

Hipotez 8: Şiddet, şiddet yaratır.

Yetişme koşulları ile ilgili genel öngörü, "Şiddete uğramış olmanın şiddeti artıracığı" ve yine "Şiddeti öğrenmenin şiddeti artıracığı" önermeleridir.

	Öğretmen	Öğrenci
Ailede dayak yeme oranı arttıkça, baskıcı tutumlar artar.,		
Ayrımcılık	Nötr	Kismen
Otoriteriyenizm	Nötr	Evet
Dayakçılık	Kismen	Evet
Kardeşlerle kavga oranı arttıkça, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Otoriteriyenizm	Nötr	Kismen
Dayakçılık	Kismen	Nötr
Okulda dayak yeme oranı arttıkça, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Nötr	Evet
Otoriteriyenizm	Nötr	Kismen ret
Dayakçılık	Kismen	Nötr
Okulda kötü muamele oranı arttıkça, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Kismen
Otoriteriyenizm	Sorulmadı	Nötr
Dayakçılık	Sorulmadı	Kismen ret
Aile içi ayrımcılık* arttıkça, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Kismen
Otoriteriyenizm	Sorulmadı	Nötr
Dayakçılık	Sorulmadı	Kismen
Kötü alışkanlıklar** arttıkça, baskıcı tutumlar artar.		
Ayrımcılık	Sorulmadı	Evet
Otoriteriyenizm	Sorulmadı	Kismen ret
Dayakçılık	Sorulmadı	Evet
*Cinsiyet ayrımcılığı.		
**Kahvehane, sigara, alkol, keyif verici hap alışkanlığı.		

Gerek öğretmenlerin, gerekse öğrencilerin dayak, kötü muamele ve cinsel ayrımcılık ile karşılaşmaları ayrımcılığı düşük de olsa pozitif etkilemektedir. Öğrencilerde, öngörüldüğü gibi, ailenin dayakçı oluşunun ayrımcılığı artırıcı bir etkisi olmaktadır. Ancak beklenenin aksine okulda dayak, evde kötü muamele ve cinsiyet ayrımcılığı ile birlikte otoriteriyen eğilim artmamakta, tersine düşüş göstermektedir. Öğretmen grubunda ise, bu değişkenler açısından bir farklılaşmaya rastlanmamaktadır.

Yine evde dayak olayı ve cinsel ayrımcılık; gerek öğretmen, gerekse öğrenci de dayakçı tutumu artırıcı bir rol oynamakla birlikte, öğrencilerin okulda kötü muamele ile karşılaşmaları beklenenin aksine düşürücü bir etkide bulunmaktadır. Benzer şekilde çocukların kötü alışkanlıkları ile ayrımcılık

ve dayakçı tutumları arasında doğrusal, otoriteriyenizmle ise ters yönlü bir ilişkisi bulunmaktadır.

Hipotez 9: Ailede ciddiyetsizlik* arttıkça, baskıcı tutumlar artar.

	Öğretmen	Öğrenci*
Ayrımcılık	Sorulmadı	Evet
Otoriteriyenizm	Sorulmadı	Kismen ret
Dayakçılık	Sorulmadı	Kismen

*Babanın ciddiyetsizliği, babanın alaycılığı.

Babanın ciddiyetsizliği ve alaycılığı ayrımcılık ve dayakçı tutumları artırmakla birlikte, otoriteriyenizmi azaltıcı bir etki yaratmaktadır.

Hipotez 10: Dini geleneklere bağlı yetiştirildikçe, baskıcı tutumlar artar.

	Öğretmen*	Öğrenci**
Ayrımcılık	Nötr	Nötr
Otoriteriyenizm	Nötr	Evet
Dayakçılık	Nötr	Kismen

*Mahalle mektebine (kuran kursuna, hoca-amcaya) gitmiş olma.
**Babanın dindarlığı.

Bu sav, görgül anlamda mahalle mektebine (camiye, cemevine, amcaya-hocaya) gönderilme durumu ile baskıcı tutumlar arasında bir ilişki olarak kurgulanmıştır. Ancak öğretmenlerin çocuklukta aldıkları genel dini eğitim ile baskıcı tutumlar arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öğrencilerde ise babanın dindarlığı ile otoriteriyenizm arasında güçlü; dayakçı tutum arasında ise zayıf bir ilişki görülmektedir.

7.3.1. Değerlendirme ve Tartışma: Aile Geçmişi İle İlgili Paradoksal Sonuçlar

Yapısal değişkenlerin özellikle tutumsal setleri açıklamakta sınırlı bir rolü olduğu düşünülmektedir. Regresyon analizlerinde en yüksek açıklama oranı bile % 19 (öğretmenlerde ayrımcılık) ile sınırlı kalmaktadır (Bkz. Ekler).

Belki de geçmişte şiddete uğramış olmanın gelecekte "refleksif" bir şiddet yaratacağı argümanı yerine, **aynı anda ve doğru hedefe (eş zamanlı ve yapana karşı)** yöneleceği, şiddetin şiddetli direnç doğuracağı gibi bir yorumlama daha doğru olacaktır. Yani şiddete uğrayan bir başkasına yönelmesi, mantıksal bir yaklaşım oluşturmamaktadır. Öğretmenin çocuklukta uğradığı şiddeti "şimdiki diğer" çocuklara "hatalı" bir şekilde

yansıtması şeklindeki sav yanlış olup, belki de kendisine şiddet uygulayana şiddetle karşılık vermek isteyecektir ki, bu şiddetin otomatik olarak benimsendiği anlamına gelmez.

Yansıtmacılık/ projeksiyon", öğrenme kuramının ötesinde bir psikoanalitik anlamda kullanılırsa, **hatalı** bir yoruma dönüşmektedir. Öğrenme ile ilgili yorum da, iki uca açık olmalıdır; Bir kısım öğretmen, geçmişteki olumsuz deneyimleri, hatalı bir yaklaşım olarak değerlendirip özellikle karşıt tutum içine girebilir. Diğer bir kısım öğretmen ise, olumlu sonuçlara götüren bir süreç (**durumu kavrama ve dersler çıkarma**) olarak algılıyor olabilir.

Dikkat edilirse hem demokratik hem de dayakçı tutumun baskıcı süreçleri artırıcı bir etkisi olurken, diğer yandan hem paylaşımcılık hem de ciddiyetsizlik otoriteriyenizmi düşürmektedir.

Bu tür paradoksal sonuçlar nasıl açıklanabilir? Belki de, katılık ve kararlılık ile yaşama ciddiyetsiz, eleştirel ve paylaşımcı bakış arasında genel bir farklılaşma olmaktadır.

Katılaştırıcı Durum	Yumuşatan Durum
Kararlılık (Doğru bildiğini yapma) Dindarlık Demokratiklik (İlkeye sıkı sıkıya bağlılık) Dayak (Sertlik) Kültürel destek (Yer bulma)	Ciddiyetsizlik (Duygusal serbestlik) Paylaşımcılık (Yumuşaklık, empati) Küçük yaşta çalışma (Çelişme)

Yani "demokrasi" dahil ilkeler değil; aksine kendini, yaşamı ve toplumu aşabilme, yeri geldiğinde her şeyle (özellikle de mevcut değerlerle-kurallarla) "dalga geçebilme" düzeyi önemli olmaktadır; kısaca **bilişsel bir olgunlaşma, aşma durumu**.

Ama bu basit bir **"bireycilik"** ile **karıştırılmamalıdır**. Nefis, iktidar, hep kendin için bir şeyler isteme... tüm bunlar kendini aşamama; bir başka deyişle **"yabancılaşma"** (**mevki-makam-mal isteme bireyciliği, homo economicus, meta-fetişizm veya basit bir rasyonalizm ya da mevcut güç ve değerlerle özdeşleşim; bunlarda kaybolma**) düzeyini göstermektedir; Hegelci deyişle refleksiyonun birinci aşamasında takılıp kalmaktır.

Kendin olabilme gücü, öncelikle eleştirebilme ve bilgi düzeyinden geçmektedir. O halde, sorunu da öncelikle "eleştirel evreye", "bilince" nasıl ulaşabileceği oluşturmalıdır. Bunun için tek bir araç veya metot değil, çeşitli yaklaşım ve yollar olabilir. Çeşitli badirelerle (okur, yazar veya taraf olarak) karşılaşmış olmak; çok çeşitli okumalar yapmış olmak veya bir

şekilde bu süreçlere tanık olmak. Ancak bu da basit bir "çoğulculuk" veya basit bir "karşıtlık" değil; anti-temelci eleştirel bir çoğulculuğa yakındır.

Buna uygun olmayan yaşantı ve yaklaşımlar ise "saflık", "arılık", "her durum için geçerli olabilecek totallik arayışı", "pürüzsüz bir okul veya yaşam"; özetle varoluşçu (essensiyalist) arayışlardan oluşmaktadır ve sonuçları itibariyle "negatiftir".

7.4. Kötü Muamele ve Dayağı Açıklama Denemesi

Özellikle II. Dünya Savaşından bu yana başta Adorno ve ark. (1950) olmak üzere ne zaman şiddet ve saldırganlık açıklanmak istense, doğrudan bu olgu veya davranışlar yerine, bunları ürettiği düşünülen bireysel sosyalizasyon koşullarına odaklanılmaktadır. Zor ve şiddet, otoriteriyen ve baskıcı eğilimler erken çocuklukta anti-demokratik propagandanın bir ürünü sayılmaktadır (Sanford, Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson 1950 [1982]: 157; Frenkel-Brunswik 1950[1982] : 221). Yani demokratik ailenin karşı ucuna yerleştirilen geleneksel-otoriter aile, hiyerarşik ve cinsiyetçi bir bakışla çocukların eğitiminde özellikle disipline vurgu yapmakta, katı ve sert bir sosyalizasyona yönelmektedir (Levinson, Huffman, 1954; Meleon, 2000). Böyle katı-sert ortamlarda yetişen çocuk ve hocalar da, yetişkinliklerinde ve yaşamlarının diğer alanlarında benzer yaklaşımları hem psikotik "**örseleme**", hem de "**aktarım/yansıtma**" yoluyla sürdürmektedirler.

Benzer bir yaklaşım da psikoloji ile öğrenme kuramları arasında bir yerde duran öğretmenlerin "**bireysel**" özelliklerine ağırlık veren açıklama tarzlarıdır. Bunlar arasında öğretmenlerin öğrencilere bakış açısı ve çocukla ilgili beklentileri, yeterli duyguları, öğrenci kontrol yönelimleri ve öğrenci hakkındaki inançları sayılmaktadır (Enochs, Schamann, Biggs, 1995). Öğrencileri disipline olmamış sorumsuz bireyler olarak algılayan öğretmenlerin, daha fazla sıkı disipline ağırlık verdikleri, insancıl denetime sahip öğretmenlerin öğrenme ortamını işbirliğine ve yaşayarak öğrenmeye dayandırdığı ve öğrencilerinin kapasitelerine güvenen. bir anlayışa sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Hoy, Woolfolk, 1990). Ayrıca öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere karşı daha katı, yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere karşı daha serbest davranış gösterdikleri ileri sürülmektedir (Poctor, 1984).

Dayak konusunda üçüncü bir yaklaşım ise, psişik bakışa göre biraz daha etnolojik **kültür ve öğrenmeyi** merkeze almaktadır. Bazı toplumlarda çocukların hangi amaçla ve şiddetle olursa olsun dövülmesi istismar kabul edilip engellenilmeye çalışılırken bazı toplumlarda belli düzeydeki şiddet, bir eğitim aracı olarak görülmekte hatta çocukların uyumunu sağlamada yararlı bile kabul edilmektedir (Korbin, 1977, Akt, Zeytinoğlu, 1991). İngiltere ve İrlanda'da yasalarla ailelerin çocuklara dayak atması henüz kesin bir dille yasaklanmamış olup, Türkiye ve Türk toplumu da "dayakçılığa" eğilimli bir toplum özelliği taşımaktadır.

Yaygın olarak kullanılan dördüncü bir yaklaşım ise psişik parçalanmayı ilerleterek onun yerine toplumsal düzeyde **anomik** süreçleri koyan

açıklamalarıdır. Amaç-araç bağlarının kaybolması ve yaşanan toplumsal anomi, bir yönüyle de 'kendini şiddet olarak yansıtmakta; toplumsal çözülmeye bireysel adaptasyon şeklinde bir tepki olarak baskıcı yollara başvurulmaktadır (Durkheim,1986 [1897]; Böhnisch, 1994). Yani toplumsal anomi arttıkça, bu tür şiddet ve baskılama davranışları artış gösterecektir. Dayak, işkence ve her tür kötü muamele; feleği şaşmış toplumların bir reaksiyon tarzıdır.

Daha felsefi beşinci bir bakış olarak "**yabancılaşma**" dikkate alınmalıdır. Hegel'in (1986 [1807]) refleksiyonlarını ilerleyen Marx (1968 [1844], 514-518) bu tür davranışları insanın kendine, türüne ve insanlığa (topluma) yabancılaşması olarak değerlendirmektedir. Bu yabancılaşmanın en önemli kaynağını ise "**metafetişizm**" oluşturmaktadır. Otorite veya sınıf içinde iktidar oluşturma arayışı da, bir tür metafetişizm olarak böyle bir yabancılaşmayı göstermektedir. Otorite altındaki öğretmen otorite kurma arayışında kendi türüne karşı baskılama yoluna gitmektedir.

Bu bölümde bu soruların hepsine yanıt aranmasa da, dayak konusunda bir açılım yakalanmaya çalışılmaktadır. Hem öğretmenin pasif alaycılığı ve aktif dayak eylemi; hem de öğrencinin alaya alınma ve dayak yeme durumları belirli olası faktörler eşliğinde irdelenmektedir.

Hipotez 1: Şiddet, şiddeti yaratır (okulda ve evde dayak yiyerek yetişmek; alaya alma, kötü muamele ve dayak atma davranışını arttırır).

Şiddetle yetiştirilmiş kişilerin, kendi yaşamlarını örnek alarak, ileride istismar edici, olumsuz davranışlar gösteren kişiler olacağı savunulmaktadır. Bu şekilde yetişen kişiler, alaya alma ve kötü muamele tarzında pasif bir şiddet davranışı sergileyebilecekleri gibi, doğrudan doğruya dayağa başvurarak aktif bir saldırganlık örneği de gösterebilmektedirler. Şiddete maruz kalmış kişilerin hem pasif hem de aktif bir biçimde her ikisini de kullanan saldırgan kişiler olacakları ileri sürülmektedir. Aynı şekilde evde alay edilen, kötü davranılan ve dayak yiyen çocuklar okulda da benzer bir uygulamaya maruz kalmaktadırlar. Adeta evdeki koşulları okul içinde karşılaştıkları davranışlar için bir örnek teşkil etmektedir.

Bu hipoteze bağlı olarak aşağıdaki görüşler sınanmıştır.

	Öğretmen	Öğrenci
Ailede dayak yedikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Kısmen
Kötü Muamele	Kısmen	Kısmen
Dayak	Kısmen	Evet
Ailede ayırmıcılık arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Kısmen
Kötü Muamele	Nötr	Kısmen
Dayak	Nötr	Kısmen
Ailenin alaycılık arttıkça; alaya alma , kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Evet
Kötü Muamele	Nötr	Kısmen
Dayak	Nötr	Kısmen
Ailede kötü muamele (baba ciddiyetsiz, anne sert) oranı arttıkça, alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Kısmen
Kötü Muamele	Nötr	Evet
Dayak	Nötr	Kısmen
Kardeşlerle kavga oranı arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Kısmen	Nötr
Kötü Muamele	Nötr	Nötr
Dayak	Kısmen	Nötr
Okulda dayak yedikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Kısmen	Nötr
Kötü Muamele	Kısmen ret	Nötr
Dayak	Kısmen	Nötr
Okulda kötü muamele gördükçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Nötr
Kötü Muamele	Nötr	Nötr
Dayak	Nötr	Nötr

Öğretmenlerin çocuklukta ailede dayak yiyerek büyümelerinin, yetişkinlikte sergiledikleri kötü muamele ve dayak davranışı üzerinde zayıf bir etkisinin olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ise evde alaya alınması ve kötü muamele görmesi, kısmen okulda da bu tür davranışlarla karşılaşmasında etkili olmakta; evde dayak yiyen öğrenciler okulda da dayak yemektedirler.

Ailede babanın ayrımcı olması, öğrencilerin alaya alınması kötü muamele ve dayak ile karşılaşmasında zayıf da olsa bir etki yaratırken öğretmenler açısından ilişkisiz bulunmuştur.

Babanın alaycı olması, güçlü bir şekilde öğrencinin okulda da alaya alınmasında, kötü muamelede ve dayakta arttırıcı bir rol oynamaktadır.

Öğretmenlerde ise, babanın alaycı olmasının belirgin bir etki yaratmadığı görülmüştür.

Babanın ciddiyetsizliği, annenin sert olması öğrenciler açısından alaya alma, kötü muamele ve dayakta etkili olurken öğretmenlerin durumları açısından ilişkisiz bulunmuştur.

Öğretmenlerin çocukluklarında okulda dayak yemeleri, meslek yaşantılarında da bazen güçlü, bazen zayıf bir biçimde sergiledikleri alaya alma, kötü muamele ve dayak gibi olumsuz davranışlar üzerinde etkili olmaktadır.

Özetle evde dayak yeme olayı; öğrencide daha güçlü olmak üzere, dayak atma ya da yeme davranışında önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin okulda kötü muamele ile karşılaşmaları alaya alma, kötü muamele ve dayakla görülmektedir. Ancak ailede kötü muamele öğretmenlerin davranışlarıyla ilişkili bulunmazken, öğrencilerde, karşılaştıkları olumsuz davranışları arttırıcı bir etken olmaktadır. Çocuklukta kardeşlerle kavga ve okulda dayak yalnızca öğretmenlerin alaya alma, kötü muamele ve dayak atma davranışında zayıf da olsa arttırıcı bir rol oynamaktadır.

Hipotez 2: Çocukluk yılları "olumlu" geçirildikçe -yetişilen ailenin (maddi, sosyal ve duygusal) desteği arttıkça-; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Maddi varlık düzeyi arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Nötr	Nötr
Kötü Muamele	Nötr	Nötr
Dayak	Nötr	Kısmen
Ailenin sosyal desteği arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Kısmen	Kısmen ret
Kötü Muamele	Kısmen	Kısmen ret
Dayak	Kısmen	Kısmen ret
Ailenin kültürel desteği arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Sorulmadı	Kısmen ret
Kötü Muamele	Sorulmadı	Ret
Dayak	Sorulmadı	Ret
Ailenin duygusal desteği (baba eşitlikçi, anne, iyi) arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Kısmen	Nötr
Kötü Muamele	Kısmen	Kısmen
Dayak	Kısmen	Kısmen ret

Ailenin ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları yükseldikçe, davranış biçimlerinin de daha ideal olacağı düşünülmektedir. Bu hipoteze bağlı önermeler şunlardır:

Maddi varlık çok etkili bulunmamıştır. Yalnızca öğrencinin dayakla karşılaşmasını hafif azaltmaktadır.

Öğretmenlerde ailenin sosyal desteği öğretmen davranışlarını olumlu yönde etkilerken, öğrenciler açısından daha çok olumsuz bir sonuç yaratmaktadır. Öğrenci ailelerinin **sosyal desteği** arttıkça, okulda gördükleri alaya alınma, kötü muamele ve dayak yeme kısmen artmaktadır.

Öğrenci ailelerinin **kültüre! varsıllığı** arttıkça, karşılaştıkları olumsuz davranışlarda, özellikle kötü muamele ve dayakta güçlü bir artış olmaktadır.

Öğretmede anneyi iyi algılama dayağı kısmen azaltırken; öğrencide baba eşitlikçiye, tersine kısmen dayak yeme olasılığı artmaktadır.

Öğretmen grubunda çocukluktaki varsıllık-yoksulluk önemli bir etki yaratmamakla birlikte, sosyal ve duygusal desteği ifade eden "çocuklukta aile içi paylaşım" ve "anneyle olumlu özdeşleşim, babanın eşitlikçi olması" dayak atmaya azaltıcı bir etki göstermektedir. Öğrenciler arasında ise, ailenin gelir düzeyinin artması dayak yemeyi az da olsa azaltmaktadır. Ancak, paylaşımcı ve kültürel varsıllığı yüksek olan ailelerden gelen öğrencilerin daha çok alaya alınmaları, kötü muameleyle karşılaşmaları ve dayak yemeleri dikkat çekicidir. Özellikle kültür düzeyi yüksek olan aile çocuklarının, bazı konularda kendilerini daha fazla savunabilmeleri öğretmenler tarafından otoriteye bir saygısızlık olarak algılanıp onları disipline etmek için bu tür davranışlara yöneltmiş olabilir. Bu öğrencilerin daha bağımsız davranışları öğretmenlerce **itaatsizlik** şeklinde algılandığından bu tür olumsuz davranışları artmış olabilir.

Hipotez 3: Dayakçı tutumlar arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Evet	Nötr

Dayakçı tutum (**meşru görme**), davranış düzeyinde de arttırıcı önemli bir değişken olmaktadır. Beklenildiği şekilde özellikle öğretmenlerin dayağı savunmaları, dayak atmaları için önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Ancak

öğrencilerde dayakçılığı onaylamak, dayak yemek veya yememek anlamına gelmemektedir.

Hipotez 4: "Erkekleşildikçe" (erkeklerde); alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Nötr	Kısmen
Kötü Muamele	Nötr	Evet
Dayak	Nötr	Evet

Çocuk yetiştirme yöntemleri ve toplumsal roller açısından, erkeklerin daha çok şiddet uygulayan ve şiddet gören kişiler oldukları iddia edilmektedir. Bu görüş öğretmenler açısından olmasa da, öğrenciler açısından doğrulanmıştır. Yani öğretmenlerde erkek kadın olmak çok farketmemekle birlikte, öğrencilerin erkek veya kız oluşları görecekları muameleyi önemli oranda etkilemektedir.

Hipotez 5: Bir işte çalışma durumunda (öğretmende eşin çalışması, öğrencide kendisinin çalışması); alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Nötr	Kısmen
Kötü Muamele	Kısmen	Kısmen
Dayak	Kısmen	Evet

Çalışan kişilerin çeşitli nedenlerle daha çok sorun yaratacağı ve sorumluluklarını aksatacağı düşünülmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak uygun başa çıkma mekanizması geliştiremeyen kişi, daha çok dayak olayı ile karşı karşıya kalacaktır. Beklendiği üzere, çalışan öğrenci okulda daha çok dayak yemektedir. Öğrencilerin çalışması kısmen okulda alaya alınması ve kötü davranılması için de bir neden olarak görülmektedir.

Çalışan öğrencinin daha fazla dayak yemesi, kendi başa çıllana becerilerinin düşüklüğünden daha çok, alt sosyo-ekonomik kesimlerden gelen bu çocukların tamamıyla savunmasız kalmasından da kaynaklanıyor olabilir.

Hipotez 6: Kötü alışkanlıklar arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Sorulmadı	Kısmen
Kötü Muamele	Sorulmadı	Evet
Dayak	Sorulmadı	Evet

Kötü alışkanlıkları olan öğrenciler en baştan bir sorun kaynağı olarak görüldüklerinden, disipline edilmek amacıyla kötü davranışa ve dayığa en çok maruz kalan kişiler olmaktadır.

Hipotez 7: Okul koşulları (yetersiz şube, laboratuvar, hizmetli, bahçe) kötüleştikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Evet	Kısmen
Kötü Muamele	Kısmen	Kısmen
Dayak	Kısmen	Kısmen

Öğretmenlerde yetersiz laboratuvar, şube ve hizmetli sayısı alaya almayı güçlü olarak artırıyor. Kısacası, okullardaki fiziki olanaklar azaldıkça öğretmenlerin öğrencilere karşı olumsuz davranışları da artış göstermektedir. Bu değişkenler öğrenci grubu açısından da zayıf bir şekilde de olsa karşılaştıkları alaya alınma, kötü muamele ve dayak yeme oranlarını arttırıcı bir etkide bulunmaktadır.

Hipotez 8: Doyum ve başarı arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

Bu hipoteze göre, yaşamlarında ve işlerinde belli bir ölçüde doyuma ulaşmış kişilerin daha ideal davranacakları beklenmektedir.

	Öğretmen	Öğrenci
Kendini gerçekleştirme arttıkça, alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Kısmen	Nötr
Dayak	Kısmen	Nötr
Okul doyumunu arttıkça alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Evet	Nötr
Mesleki doyum attıkça alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı
Öğrenci doyumunu attıkça alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
»Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Evet	Nötr

Veli doyumunu arttıkça, alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı
Başarı (öğrencinin başarısı) arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır		
Alaya Alma	Sorulmadı	Kısmen
Kötü Muamele	Sorulmadı	Evet
Dayak	Sorulmadı	Evet

Öğretmenlerde kendini gerçekleştirme alay etmeyi büyük oranda, kötü muamele ve dayağı da kısmen azaltmaktadır. Öğrencinin kendini gerçekleştirme ise okulda karşılaştığı bu davranışlara bir etkiye bulunmamaktadır.

Öğretmenlerin çalıştıkları okulla ilgili doyumları arttıkça, alaya alma, kötü muamele ve dayak davranışları da azalmaktadır. Yine öğretmenin öğrenci doyumunu arttıkça, güçlü olarak alaya alma, kötü muamele ve dayak davranışları da azalmaktadır.

Öğrencinin ders başarısı arttıkça; alaya alınma, kötü muamele ve dayakla karşılaşması azalmaktadır.

Özetle kendini gerçekleştirme, okul, meslek ve öğrenci doyumunu gibi olumlu yaşantılar istismarı azaltmaktadır. Öğretmenler grubunda özellikle meslek ve öğrenci doyumunu etkili bulunmaktadır. Benlik saygısı yüksek olan, işinde belli bir doyumunu elde eden ve öğrencisinden olumlu dönütler alan öğretmen dayaa baş vurmamaktadır. Öğrenci açısından ise başarı, özellikle kötü muamele görmesi ve dayak yemesini önemli ölçüde azaltırken alaya alınmasını da kısmen azaltmaktadır.

Hipotez 9: Çalışma isteğı düştükçe (tatilleri gözleme arttıkça); alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kısmen	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Evet	Nötr

Regresyon analizinde, öğretmenlerde tatilleri gözleme, alay etmeyi yordayıcı önemli bir değişken olarak görülmektedir. Öğretmenlerde çalışma isteğı azaldıkça, bir başka deyişle mesleki tükenmişlik arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak atma davranışları da buna paralel olarak artmaktadır.

Hipotez 10: Yaş arttıkça; alay etme azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kismen	Nötr
Kötü Muamele	Kismen	Nötr
Dayak	Kismen	Kismen ret

Öğretmenin yaşı arttıkça, alaya alma, kötü muamele ve dayak atma davranışında bir düşüş görülmektedir. Öğrencinin ise yaşı arttıkça dayak yeme davranışı bir ölçüde artmaktadır. Ancak öğrenciler için yaştan daha çok, başka paralel koşullar da etkili olabilir.

Hipotez 11: Mesleki deneyim (görev süresi) arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Kismen	Kismen

Bu hipotez, öğretmenlikteki toplam çalışma yılıyla sınanmış ve geçirilmişlerdir. Gerçekten de, öğretmenin meslekte geçirdiği süre arttıkça alaya alma ve kötü muamelede önemli ölçüde bir düşüş görülmektedir. Çalışma yılının artması dayak atma davranışını da etkileyerek azaltmaktadır ama bu etki diğerlerinde olduğu kadar güçlü değildir. Öğrenciler ise deneyimli öğretmenlerin yalnızca, az da olsa dayak atma davranışlarının azaldığını bildirmişlerdir.

Hipotez 12: Çalışılan okuldaki görev süresi arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kismen	Kismen
Kötü Muamele	Nötr	Kismen
Dayak	Nötr	Nötr

Öğretmenin görev yaptığı okuldaki çalışma yılının artması, kısmen alay etme davranışını azaltmaktadır. Öğrenci grubunda da, öğretmenin çalıştığı okuldaki görev süresi çok güçlü olmamakla birlikte, alaya alma ve kötü muamele davranışında azaltıcı bir rol oynamaktadır.

Hipotez 13: Okul koşulları (okul indeksi, katkı payı, toplam kalite, yeterli bahçe) iyileştikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Evet	Nötr
Kötü Muamele	Evet	Nötr
Dayak	Evet	Kısmen

Kişilerin çalıştığı ortamların, davranışları üzerinde önemli etkilerinin olduğu kabul edilmektedir. Çalışma koşulları iyileştikçe olumlu davranışlar da artmaktadır. Bu sav öğretmenlerde güçlü bir şekilde doğrulanmıştır. Öğrencilerde ise olumlu okul koşullarının, yalnızca dayak yeme davranışının azalmasında zayıf da olsa bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Hipotez 14: Ekonomik ve sosyo-kültürel durum iyileştikçe alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır

	Öğretmen	Öğrenci
Maddi varlık arttıkça (öğretmeninde ekonomik zorluk azaldıkça, oturduğu ev kendine aitse, öğrencide anne-baba mesleği, işi, ailenin ekonomik varlığı arttıkça); alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.		
Alaya Alma	Kısmen	Nötr
Kötü Muamele	Kısmen ret	Nötr
Dayak	Kısmen ret	Kısmen
Ailenin eğitim düzeyi arttıkça alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.		
Alaya Alma	Sorulmadı	Kısmen ret
Kötü Muamele	Sorulmadı	Nötr
Dayak	Sorulmadı	Kısmen

Ekonomik koşullar iyileştikçe, dayak olayının azalacağı varsayılmaktadır. Bu sav öğrencilerde zayıf bir şekilde desteklenmekle birlikte, maddi varlık öğretmenlerde kısmen ters bir etki yaratmaktadır. Ekonomik zorluk arttıkça tersine, kötü muamele ve dayak azalmaktadır. Alaya almada ise zayıf da olsa maddi varlığın artması olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu durum ekonomik güçlük çeken öğretmenlerin öğrencileriyle daha fazla empati kurabilme becerileriyle açıklanabilir. Öğrenci açısından ailenin ekonomik durumunun iyi olması kısmen dayak yemesini azaltmaktadır.

Ailenin eğitim düzeyinin artması ve babanın işi öğrencilerin dayak yemesini az da olsa etkilemektedir. Ancak annenin işi tersine, alaya alınmayı az da arttırmaktadır.

Hipotez 15: İdari statü yükseldikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı

Bu hipotez, öğretmenden, müdür yardımcısı ve müdüre doğru, idari statü yükseldikçe bir artış olup olmadığı görmek üzere kurgulanmıştır. Böyle bir savın dayanağı, idarecilerin düzen ve disiplini sağlamak üzere, fiziki şiddete daha çok başvurmak ve daha fazla bunu mazur görmek şeklinde bir tutum geliştirdikleri yönündeki iddiaya dayanmaktadır. Ancak sınamalarda açık bir ilişki görülmemiştir.

Hipotez 16: Sağlık sorunları arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Kısmen	Sorulmadı

Öğretmenin sağlığıyla alaycılık veya kötü muamele arasında olmasa da, dayak atması arasında zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 17: Dışa dönüklük arttıkça (çocuklukta aktiflik); alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Evet	Sorulmadı
Dayak	Kısmen	Sorulmadı

Çocukluğunda/gençliğinde "aktif biri olduğunu düşünen (kendini gerçekleştirmiş) öğretmenlerde, kötü muamele önemli bir ölçüde, alaya alma ve dayak atma ise kısmen düşmektedir.

Hipotez 18: Konvensiyonalizm (muhafazakarlık) arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Dini eğilimler arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Nötr
Kötü Muamele	Nötr	Nötr
Dayak	Nötr	Kısmen
Patriotik eğilimler arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı
Aile otoritesine saygı arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Kısmen	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı
Otoriter eğilimler arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.		
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı

Öğretmenlerin çocuklukta aldıkları genel dini eğitim ile dayak atma davranışları arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öğrencilerde ise dayak ile babanın dindarlığı arasında, zayıf da olsa pozitif bir ilişki görülmektedir.

Hipotez 19: Yeniliğe açıklık arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Değişiklik gözleme arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.		
Alaya Alma	Kısmen ret	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı
Yenilikçilik arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.		
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Kısmen ret	Sorulmadı
Dayak	Nötr	Sorulmadı

Gerek değişiklik gözleme, gerekse yeniliğe açıklık belirgin bir farklılaşma yaratmamakta; hatta kısmen artırıcı bir rol bile oynayabilmektedirler. Bu anlamda, belki de, doyumsuzluğun bir göstergesi olarak değerlendirilmeleri daha uygun olabilir.

Hipotez 20: Ayrımcılık arttıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Kısmen	Sorulmadı
Dayak	Kısmen	Sorulmadı

Öğretmenlerde, ayrımcılıkla belirtilen üç davranış arasında da bir ilişki görülmektedir. Önemli değişkenlerden biri olarak ayrımcılığı dikkate almak gerekmektedir.

Hipotez 21: Anomi artıkça; alaya alma, kötü muamele ve dayak artar.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Kısmen	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Kısmen	Sorulmadı

Anomi; alaya alma ve dayacı artırıcı bir etkide bulunmaktadır.

Hipotez 22: Laiklik yükseldikçe; alaya alma, kötü muamele ve dayak azalır.

	Öğretmen	Öğrenci
Alaya Alma	Nötr	Sorulmadı
Kötü Muamele	Nötr	Sorulmadı
Dayak	Kısmen	Sorulmadı

Öğretmenlerin laiklik düzeyi ile dayakçı eğilim arasında, az da olsa ters yani azaltıcı yönde bir ilişki görülmektedir.

7.4.1. Değerlendirme ve Tartışma

Disiplinin tanım ve gereği (faydalı olup olmadığı) tek basma köklü bir felsefi-psikolojik tartışma konusudur. Aynı şekilde otorite kavramı ve pratiği de sorunlu bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Bununla birlikte otorite ile disiplin arasında güçlü bir bağ kurulmaktadır ki, bu kendi içinde doğru bir yaklaşıma dayanmaktadır. Otoritenin olduğu veya olması gereken her yerde disiplin de bulunmak durumundadır. Bu noktada iki bakış öne çıkmaktadır:

- Disiplinin otoriteyle sağlandığı veya

- Otoritenin disiplinle sağladığı veya
- Bunların karşılıklı birbirine bağlı olduğu.

Eğitim çalışmalarında disiplin özel bir yer tutmaktadır. Öğretmenlerin sınıftaki önemli rollerinden birinin sınıf disiplinini sağlamak ve bunu devam ettirebilmek olduğu (Başar,1997; Aydın, 1998; Erden, 1998; Edwards,1993; Burden, 1995), başarılı bir öğretmende bulunması gereken özelliklerden birinin sağlıklı ve yapıcı bir disiplin anlayışı olduğu, etkili bir sınıf yöneticisi olarak öğretmenin, sınıfı eğitim için hazırlaması, sınıf kural ve süreçlerini belirleyip, öğretmesi, öğretimi düzenleyip sürdürmesi, öğrencilerin uygun davranmasını sağlaması beklendiği (Harris, 1991; Akt: Başar, 1997) ileri sürülmektedir.

Otorite arayışı oldukça otoritesini kaybetme kaygısıyla disiplinle eş anlamlı olarak algılanan dayaa başvuracağı aşıkardır. Öğretmen, çeşitli gerekçe ve güçlüklerle çoğu zaman dayaa başvurmasına neden olan davranışlarını değerlendirme ve problemlerle başa çıkma becerilerinden yoksun bulunmaktadır. Bu nedenle öğretmenleri olumlu yöntemler konusunda bilgilendirmeden, başa çıkma becerilerini geliştirmeden, çalışma koşullarını iyileştirmeden ve tükenmelerini engelleyici kişisel ve örgütsel önlemleri almadan okuldan dayaa çıkartmamız olanak dışı görünmektedir.

Ama bunlar yine de dayaaın meşru gerekçeleri değildir. En belirgin başlıca öge, okuldaki hiyerarşik yapılanmanın öğretmen ve idareciye böyle **kolay** bir statü sağlaması ve **kültür** (değer ve tutumlar) boyutunda da bunu destekleyici; en azından karşı-koyamayıcı bir meşruiyetin bulunmasıdır. Daha en başından öğretmen-öğrenci eşitsizliğine dayalı bu hiyerarşi sürdürüldükçe, buna karşın kültürel anlamda yaş, cinsiyet, otorite ve saygı-sevgi kavramlaştırmalarında "**kötü muamele**" asgari meşruiyet tanındıkça dayak da babanın, hocanın veya kocanın elinde kendini yeniden üretmeye devam edecektir.

